

Dyskusja na temat podejścia Tradycyjnej Medycyny Chińskiej do leczenia COVID-19 na podstawie doświadczeń eksperta medycyny chińskiej Deng Tietao podczas epidemii SARS

Zhang Weilan, Wang Xiangdong, Wang Yujin, Tan Cong'e
Shaanxi University of Traditional Chinese Medicine and Pharmacology

Opublikowano w Acta Chinese Medicine (Zhongyi Xuebao), 25 lutego 2020

Tłumaczenie z języka chińskiego: Kendra Dale i Heiner Fruehauf

National University of Natural Medicine, College of Classical Chinese Medicine

Jak powszechnie wiadomo w środowisku medycznym, SARS jest ostrą chorobą układu oddechowego, która rozwija się w wyniku zakażenia wirusem SARS-CoV. Zainfekowani wykazują podobne objawy kliniczne jak pacjenci z COVID-19, w tym gorączkę, suchy kaszel, a w niektórych przypadkach ból głowy, bóle ciała, zmęczenie i biegunkę. SARS, podobnie jak COVID-19, był wysoce zakaźny, a w poważnych przypadkach prowadził do niewydolności wielonarządowej, powodującej śmierć. Zespół medyczny kierowany przez dr Deng Tietao (1916-2019) był niezrównany w stosowaniu diagnostyki różnicowej i chińskiej medycyny ziołowej. W tym czasie zespół lekarzy był w stanie całkowicie powstrzymać postęp choroby wymagający przeniesienia pacjentów do innych szpitali, utrzymać zerową liczbę zgonów spowodowanych chorobą oraz zerowy poziom zakażenia pracowników służby zdrowia i personelu szpitala. Jego wkład w leczenie SARS za pomocą medycyny chińskiej był zatem ogromny.

Po przeanalizowaniu doświadczeń zgromadzonych przez dr Denga w leczeniu SARS, autorzy prezentują je na potrzeby leczenia choroby COVID-19 i przedstawiają zasady leczenia klinicznego do rozważenia podczas obecnej epidemii.

1. Zrozumienie czasu i charakteru choroby

W pierwszej analizie epidemii SARS dr Deng odwołał się do *Kanonu medycyny chińskiej Żółtego Cesarza (Huangdi neijing)*, cytując fragment rozdziału 3 z części „Podstawowe pytania” (*Suwen*): „Jeśli dochodzi do zaburzenia [funkcji organizmu] przez wpływ Zimna zimą,

wiosną wystąpi choroba gorączkowa”. W tym fragmencie stwierdza się, że choroba gorączkowa jest związana z ukrytym Zimnem i że ten typ choroby ma charakter sezonowy.

Kiedy weźmiemy pod uwagę czas wybuchu zarówno epidemii SARS, jak i COVID-19, obie epidemie rozpoczęły się w grudniu w sezonie zimowym i obie można zaklasyfikować jako rodzaj choroby gorączkowej. W dziele „Podstawowe pytania” w rozdziale 72 stwierdza się ponadto: „Kiedy pojawia się pięć rodzajów epidemii, są one wysoce zakaźne i ich objawy są podobne niezależnie od tego, czy są łagodne, czy poważne”. Choroby epidemiczne różnią się zatem od zwykłych chorób gorączkowych tym, że powodują więcej objawów niż tylko gorączkę, i są wysoce zakaźne. Biorąc pod uwagę szeroki zasięg rozprzestrzeniania się SARS i COVID-19 w całej populacji oraz podobieństwa w obrazie klinicznym, możemy uznać obie choroby za rodzaj toksycznego patogenu Gorąca z kategorii chorób gorączkowych. Wu Youke (1582-1652) w swym dziele *Traktat o epidemii chorób zakaźnych (Wenyi lun)* pisze: „Epidemie to nie choroby wywoływane przez Wiatr, Zimno, Gorąco Lata lub Zimno, ale raczej przez zupełnie inny rodzaj patogenu”. W stwierdzeniu tym podkreślono, że na chorobę epidemiczną wpływa nie tylko Sześć Czynn timerów Klimatycznych, ale jest ona bardziej podobna do tego, co opisano w starożytnym słowniku *Definicje prostych i złożonych piktogramów (Shuowen jiezi)* jako rodzaj „zaraźliwego/zjadliwego wpływu” (*liqi*). Z całą pewnością można przyjąć, że zarówno SARS, jak i COVID-19 należą do tej kategorii. Na podstawie sezonu pojawienia się choroby, obrazu klinicznego i wysoce zakaźnego charakteru choroby można je zaklasyfikować jako Epidemiczne Toksyczne Patogeny (*wenyi duxie*).

2. Podobne obrazy kliniczne potwierdzają powiązanie mechanizmów obu chorób

W swoim klasycznym dziele Szkoły Chorób Epidemicznych, *Systematyczne różnicowanie chorób zakaźnych (Wenbing tiaobian)* Wu Tang (1758–1836), lekarz z czasów dynastii Qing, stwierdza: „Choroba zakaźna wchodzi przez nos i usta, nos jest zarządzany przez Płuca ... Choroba Płuc może przesunąć się do Osierdza. Jeśli choroba nie zostanie wyleczona, gdy nadal znajduje się w Górnym Ogrzewaczu, przemieści się do Środkowego Ogrzewacza.” W swoim opisie mechanizmu chorobowego SARS, dr Deng sklasyfikował go jako patogen akumulacji Gorącej Wilgoci (*shire wendu*), który blokuje Górny i Środkowy Ogrzewacz. Podkreślił, że SARS wpływa przede wszystkim na obieg Płuc i Żołądka, a jego czynn timerem sprawczym jest pewien rodzaj Patogenu Gorąca-Wilgoci. Analizując objawy kliniczne początkowej fazy gorączki, suchego kaszlu, ucisku w klatce piersiowej, braku apetytu i duszności w późnym stadium, możemy zauważyć, że COVID-19 również oddziałuje przede wszystkim na Górny i Środkowy Ogrzewacz. Wuhan – punkt zero dla wybuchu COVID-19 – znajduje się w północno-wschodnim rejonie prowincji Hubei u zbiegu rzek Jangcy i Han i charakteryzuje się wilgotnym klimatem przez większą część roku. Wybuch epidemii nastąpił zimą, kiedy dominują wpływy zimna, a na podstawie objawów niektórych pacjentów z COVID-19 z niedrożnością nosa i katarrem we wczesnym stadium możemy stwierdzić, że jednym czynn timerem sprawczym w tej chorobie jest również patogen Zimna.

Chociaż w *Traktacie o epidemii chorób zakaźnych* wprowadzono rozróżnienie między chorobami wywołanymi przez Zimno (*shanghan*), a chorobami epidemicznymi (*wenbing*), zgodnie z teorią medycyny chińskiej zakłada się, że pojawienie się choroby jest zawsze ściśle związane z określonymi czynnikami klimatycznymi i środowiskowymi. Aby skutecznie leczyć tę chorobę, należy zatem uwzględnić łącznie czynniki klimatyczne, obraz kliniczny i podstawowy mechanizm choroby. Z tej całościowej perspektywy COVID-19 można ocenić jako chorobę wywołaną przez patogen Zimna i Wilgoci, który następnie przekształca się w zastojowe Gorąco. Biorąc pod uwagę rozwój objawów - we wczesnej fazie: gorączka i dreszcze; w fazie pośredniej: wysoka gorączka i pomieszanie umysłu oraz ucisk w klatce piersiowej z zaburzeniami oddychania; w późnym stadium: zmęczenie, suchość w ustach i brak apetytu - możemy podsumować czynniki sprawcze COVID-19 jako Zimno (*han*), Wilgoć (*shi*), Gorąco (*re*), Toksyczność (*du*), Zastój (*yu*) i niedobór (*xu*). Ten podstawowy zarys może dać nam wskazówki dotyczące leczenia COVID-19 na różnych etapach choroby.

3. Eliminacja patogenów nie odbywa się przez zabijanie drobnoustrojów chorobotwórczych, ale przez zapewnienie wyprowadzenia patogenu z organizmu

Dr Deng uważał, że teoria drobnoustrojów chorobotwórczych nie mieści się w paradygmacie medycyny chińskiej, i mówiąc o epidemii raczej używał terminów „zaraźliwe/zjadliwe qi” (*liqi*) i „chaotyczne qi” (*zaqi*), pochodzących z terminologii Szkoły Chorób Epidemicznych. Takie rodzaje qi powstają w wyniku zastoju i łączenia się Sześciu Czynników Klimatycznych z patogennym qi. Wu Youke uważał, że patogenne qi wywołujące epidemie było spowodowane zmianami energii związanymi z porami roku, podczas gdy Wu Tang twierdził, że patogeny powstawały w czasach katastrof i nieszczęść, takich jak głód i wojna, wskazując na zależność między zdarzeniami naturalnymi i działaniami ludzi. W obecnych czasach COVID-19 powstał w okresie ogólnoswiatowych zmian klimatu [w połączeniu] z lokalnymi wystąpieniami klęsk żywiołowych i ekstremalnymi wzorcami ludzkich zachowań, co wpisuje się w założenia teorii Szkoły Chorób Epidemicznych. Bez względu na to, jakie jest źródło patogenu, dr Deng uważał, że w podejściu do SARS najważniejsze jest, aby chronić Prawdziwe Qi danej osoby i zapobiegać wnikaniu patogennego qi w organizm. Podkreślał znaczenie następującego fragmentu *Kanonu medycyny chińskiej Żółtego Cesarza*: „Jeśli zimą dojdzie do zaburzeń spowodowanych przez Zimno, przejawia się to jako choroba gorączkowa i tylko ci, którzy strzegli swojej esencji witalnej, mogą tego uniknąć”.

Ponadto powód, dla którego epidemie są tak zaraźliwe, wiąże się z wyjątkowo toksyczną naturą patogennego czynnika, który je wywołuje. Rozwój choroby wywołanej przez patogeny epidemiczne można podsumować w następujący sposób: jest to zakażenie Zjadliwym Qi, w następstwie którego dochodzi do osłabienia Prawidłowego Qi. Podobnie jak w sytuacji, gdy złodzieje zostają zamknięci w domu, wiele chorób wyrządza szkodę wtedy, gdy są

szczelnie zamknięte w organizmie człowieka. W przeciwieństwie do tego, procedury medycyny chińskiej nie próbują uszczelnić drzwi, aby zabić drobnoustroje, ale wzmacniają Prawidłowe Qi, aby rozprzyszczyć patogeny, a tym samym ułatwić ich usunięcie z organizmu. Mistrz Szkoły Chorób Epidemicznych, Ye Tianshi (1667-1747) swoją strategię leczenia chorób zakaźnych opierał na rozpraszaniu Wiatru, aby uzyskać rozproszenie i wyprowadzenie Gorąca na zewnątrz, jak również na osuszaniu Wilgoci, aby zdrenować Gorąco w dół, ale nigdy nie atakował Gorąca bezpośrednio. Postępując w ten sposób, był w stanie usunąć chorobę bez uszkodzenia Prawdziwego Qi. Dlatego w leczeniu COVID-19 na początkowym etapie ważne jest usuwanie patogenów poprzez rozpraszanie, uwalnianie Powierzchni oraz przekształcanie Wilgoci. W fazie pośredniej, gdy zastój Gorąca staje się toksyczny, trzeba zastosować strategię wyprowadzania Gorąca i rozpraszania patogenów, uwalniania Powierzchni i przekształcania Wilgoci. W późnym stadium choroby, gdy Płyny Yin są uszkodzone i Prawdziwe Qi jest osłabione, a patogeny zyskują przewagę, ważne jest, aby wspierać Prawidłowe Qi i rozpraszać patogeny, jednocześnie chroniąc i wzmacniając Płyny Yin.

4. Znaczenie rozpoznania stadiów choroby i prawidłowej diagnostyki różnicowej

„Patogen epidemiczny atakuje górną część ciała, najpierw uderzając w Płuca, a następnie kierując swój atak na Osierdzie”. Ye Tianshi w swym *Dyskursie o chorobach epidemicznych (Wenre lun)* stwierdził, że choroby gorączkowe mogą zmieniać kierunek wraz z rozwojem choroby. Stwierdzenie Ye Tianshi oznacza, że choroba zakaźna rozpoczyna się w Płucach i może przemieszczać się w różnych kierunkach. Opierając się na tej teorii, dr Deng wskazał, że chorobę gorączkową należy leczyć zgodnie z jej normalnym rozwojem, ale trzeba też uważnie obserwować i prawidłowo oceniać krytyczne stadia choroby, które mogą wystąpić po zmianie kierunku rozwoju choroby.

W trakcie leczenia SARS dr Deng pozostał wierny modelowi diagnostycznemu Czterech Poziomów (*si fen*) Szkoły Chorób Epidemicznych, który pozwala opisać penetrację patogenu przez poziom ochronny (*wei*), poziom qi (*qi fen*), poziom odżywczy (*ying*) i poziom krwi (*xue*). Podczas leczenia wczesnych łagodnych stadiów SARS z objawami wniknięcia Wiatru i Wilgoci podkreślał rolę stosowania ziół, które przekształcają Wilgoć-Gorąco i wyprowadzają patogeny na zewnątrz, używanych w takich formułach, jak Sanren Tang („Wywar z Trzech Nasion) i Sheng Jiang San („Proszek Wznoszący i Kierujący w Dół”) z modyfikacjami. W przypadkach, gdy patogen nie został uwolniony z Powierzchni, i powodował objawy naprzemiennych zimnych dreszczy i gorączki, dr Deng stosował Ma Xing Shi Gan Tang („Wywar z Przęśli, pestek Moreli, Gipsu i Lukrecji”) i Sheng Jiang Tang („Proszek Wznoszący i Kierujący w Dół”) z modyfikacjami, by uwolnić Powierzchnię ostrymi i chłodzącymi ziołami oraz wzmocnić funkcję rozprowadzania qi przez Płuca i przekształcić Wilgoć.

W pośredniej fazie choroby, gdy toksyny epidemiczne osiągają największe nasilenie, dr Deng używał Ganlu Xiaodu Dan („Granulki Słodkiej Rosy Eliminujące Toksyny”), aby usunąć Gorąco, przekształcić Wilgoć i usunąć Toksyny. W przypadkach z objawami patogenów ukrywających się w Membranach Płuc, takimi jak naprzemienna gorączka i dreszcze, bóle ciała, nudności i wymioty, stosował Da Yuan Yin („Napój Docierający do Źródłowej Membrany”) z modyfikacjami do rozpraszania i otwierania tak zwanej Warstwy Źródłowej Membrany (*moyuan*) i rozpraszania patogenu Wilgoci, dodając także Hao Qin Qingdan Tang („Wywar z Bylicy i Tarczycy Oczyszczający Pęcherzyk Żółciowy”), aby przełamać i oczyścić Wilgoć-Gorąco, a także przeczyścić Shaoyang w celu złagodzenia objawów ucisku w klatce piersiowej, rozdrażnienia i suchości w ustach. W najostrejszej fazie tego etapu stosował Qingying Tang („Wywar Oczyszczający Poziom Odżywczy”) i Shengmai San („Proszek Wzmacniający Puls”) z modyfikacjami, aby leczyć gorączkę, która nasila się w nocy, i oczyścić Gorąco penetrujące do poziomu odżywczego (*ying fen*) i poziomu Krwi (*xue fen*). Metoda polega na oczyszczeniu poziomu odżywczego, uwolnieniu Toksyn, wsparciu Qi i odżywieniu Yin.

W krytycznych przypadkach z oznakami zwrotu w rozwoju choroby stosował Shengmai San z Renshen (żeń-szeniem) i Fuzi (tojadem) oraz zmodyfikowanym Angong Niuhuang Wan („Pigułka Uspokajająca Pałac za pomocą Kamieni żółciowych Wołu”). Metoda polegała na użyciu ostrych chłodzących ziół do otwarcia otworów Serca, wzmocnieniu Qi i skonsolidowaniu tego, co ulega oddzieleniu. W okresie rekonwalescencji, aby zająć się uszkodzeniem zarówno Qi, jak i Yin, a także niedoborem Qi z Wilgocią i zastojem, używał Shashen Maidong Tang („Wywar z Glehnii i Konwalnika”) pod kątem niedoboru Qi i Yin oraz Xuefu Zhuyu Tang („Wywar Usuwający Zastój z Pałacu Krwi”) pod kątem zastój Krwi.

Wykorzystując metody dr Denga do leczenia SARS w obecnej epidemii COVID-19, w leczeniu możemy wyróżnić następujące stadia:

Wczesne stadium

Jest to okres, w którym pacjenci chorują przez pierwsze trzy dni choroby, zwykle z gorączką, bólem głowy, niewielką awersją do zimna, bólami ciała, osłabionym apetytem i odczuciem ucisku w klatce piersiowej, czasami objawom towarzyszy biegunka. Nalot na języku jest cienki i biały, puls jest rozmyty lub szybki. Etiologię można wiązać głównie z Patogenem Wilgoci blokującym Płuca i ochronne qi (*wei qi*). Metoda leczenia polega przede wszystkim na przekształceniu Wilgoci, uwolnieniu Powierzchni i obniżeniu gorączki.

Reprezentatywna formuła: Huoxiang Zhengqi San („Proszek z Agastache Oczyszczający Qi”) oraz zmodyfikowany Chai Ge Jieji Tang („Wywar z Przewiercieniem i Ołownikiem Uwalniający Warstwę Mięśni). Składniki: Huoxiang (Agastache), Zisuye (Folium Perillae), Chenpi (Pericarpium Citri Reticulatae), Baizhu (Rhizoma Atraktylodis macrocephalae), Baizhi (Angelica dahurica), Fuling (Poria), Jiegeng (Platycodon), Chaihu (Bupleurum), Gengen

(Pueraria), Qianghuo (Notopterygium), Shigao (Gypsum), Huangqin (Scutellaria), Gancao (Glycyrrhiza).

Modyfikacje: W przypadku bólów głowy należy dodać Chuanxiong (Ligusticum); na ostrą awersję do zimna należy dodać Jingjie (Schizonepeta) i Fangfeng (Saposchnikovia); przy poważnych stanach duszności i ucisku w klatce piersiowej należy dodać Gualou (Fructus Trichosanthis) i Baiqian (Cynanchum).

Analiza formuły:

Huoxiang Zhengqi San pochodzi z dzieła *Formuły apteki służącej dobru ludzi w erze Taiping (Taiping huimin Hejiju fang)*. Oryginalna formuła została opracowana w celu leczenia zaburzeń wywołanych przez Zimno z bólem głowy, silną awersją do zimna i wysoką gorączką, dusznością i kaszlem, powtarzającymi się nudnościami i wymiotami oraz toksycznymi wpływami pochodzącymi z tropikalnych górskich rejonów (*shangang zhangqi*). Głównym celem stosowania tej formuły we wczesnym stadium COVID-19 jest zajęcie się pierwotną etiologią zewnętrznej inwazji Zimna z wewnętrzną Wilgocią, której towarzyszą objawy mdłości i osłabionego apetytu.

Chai Ge Jieji Tang wywodzi się z dzieła *Sześć Traktatów o Uderzeniach Zimna (Shanghan liushu)* i ma zastosowanie w leczeniu jednoczesnego zaburzenia wszystkich trzech poziomów yang przez wniknięcie Wiatru, powodujące złożoną sytuację zablokowania Powierzchni z wewnętrznym Gorącem. Stosowanie tej receptury we wczesnym stadium infekcji COVID-19 może uwolnić Powierzchnię, oczyścić Gorąco i złagodzić bóle mięśni.

Stadium pośrednie

Jest to okres od około czwartego do siódmego dnia od wystąpienia początkowych objawów. Typowe objawy występujące z gorączką, której towarzyszą odczucia gorąca lub naprzemienne odczucia gorąca i zimna, zmęczenie, suchy kaszel, suchość i gorzki smak w ustach, osłabiony apetyt, duszność, odczucie pragnienia bez potrzeby picia płynów, biały lub żółty tłusty nalot na języku oraz strunowaty i szybki puls. Podstawowa etiologia to zwykle przenikanie patogenów z Powierzchni do Wnętrza i przekształcanie się ich w Gorąco (*biaoxie ruli huare*) oraz patogeny uwięzione w Źródłowej Membranie (*xie fu moyuan*). Główną strategią leczenia jest usunięcie wewnętrznego patogenu Gorąca i wyprowadzenie go ze Źródłowej Membrany (*xie tou moyuan*).

Reprezentatywna formuła: Sanxiao Yin („Eliminujący Napój z Trzech”) w połączeniu ze zmodyfikowaną formułą Xiao Chaihu Tang („Mniejszy Wywar z Blupleurum”).

Podstawowe składniki formuły: Binglang (Semen Arecae), Caoguo (Fructus Tsaoko), Houpo (Cortex Magnoliae), Baishao (Radix Paeoniae alba), Zhimu (Anemarrhena), Huangqin (Scutellaria), Dahuang (Rheum), Gegen (Pueraria), Qianghuo (Notopterygium), Chaihu (Bupleurum), Banxia (Pinellia), Renshen (Ginseng), Baihe (Bulbus Lilii), Maimendong (Ophiopogon), Jiegeng (Platycodon), Gancao (Glycyrrhiza).

Modyfikacje: W przypadku poważnego braku apetytu dodaj „Trzech Nieśmiertelnych” w postaci skarbonizowanej: (Jiao) Maiya (Fructus Hordei Germinatus), Shanzha (Crataegus), Shenqu (Massa fermentata); w przypadku silnego kaszlu dodaj Xingren (Semen Armeniacae), Ziwan (Radix Asteris) i Pipaye (Eriobotrya).

Analiza formuły: Sanxiao Yin (Eliminujący Napój z Trzech) pochodzi z *Dyskursu o chorobach epidemicznych*, w którym znajduje się adekwatny fragment: „Kiedy w rozwoju choroby epidemicznej pojawia się biały nalot na języku, oznacza to, że choroba zalega w Źródłowej Membranie... Sanxiao Yin jednocześnie oczyszcza Wnętrze i Powierzchnię oraz te aspekty, które nie są ani wewnętrzne, ani zewnętrzne.” Ta formuła jest w stanie leczyć choroby epidemiczne na wielu poziomach poprzez wyprowadzanie na zewnątrz wewnętrznych i zewnętrznych patogenów. Jednocześnie nadaje się do eliminowania patogennych wpływów ukrywających się w Źródłowej Membranie. Kiedy występuje gorączka z utajonym Wilgotnym Gorącym, powodując utrzymywanie się ukrytych patogenów i zaleganie ich w Membrany Źródłowej, należy użyć tej formuły jako podstawy leczenia i w razie potrzeby ją zmodyfikować. Ta formuła ma zdolność usuwania patogenu Wilgoci-Gorąca o lepkiej, tłustej naturze. Xiao Chaihu Tang, harmonizując warstwę Shaoyang, pomaga uwolnić epidemiczne patogeny uwięzione w Membranie Źródłowej, otwiera Górny Ogrzewacz i drenuje Płynty w dół.

Stadium zaawansowane

Okres ten trwa od około siódmego do czternastego dnia choroby i zwykle objawia się utrzymującą się wysoką gorączką, nierównym, krótkim oddechem i dusznościami, zasinieniem i odczuciem palącego gorąca w klatce piersiowej lub w brzuchu. Alternatywnie może objawiać się także skrajnym zmęczeniem, lodowatymi kończynami, płytkim oddechem z potami i słabym pulsem, który wydaje się bliski zgaśnięcia. Z biomedycznego punktu widzenia występuje wtedy zespół ostrej niewydolności oddechowej (ARDS), skrajnie niski poziom tlenu we krwi, kwasica metaboliczna lub niewydolność wielonarządowa. Etiologia tego stanu to patogenne Toksyny blokujące Płuca (*xiedu bifei*) i wewnętrzne zablokowanie z zewnętrznym rozproszeniem (*neibi waituo*). Zalecana metoda leczenia polega na uwolnieniu Gorąca i usunięciu Toksyn (*jiere jiedu*), otwarciu Płuc i uwolnieniu zablokowania (*xuanfei kaibi*); dla osób z objawami wewnętrznego zablokowania z zewnętrznym rozproszeniem metoda polega na usunięciu Gorąca Serca i otwarciu Otworów Serca (*qingxin kaiqiao*), a także ożywieniu Yang i odratowaniu tego, co się oddziela (*huiyang jiutuo*).

Reprezentatywna formuła: W przypadku Patogenów i Toksyn blokujących Płuca należy użyć Wuhu Tang („Wywar Pięciu Tygrysów”) oraz Tingli Dazao Xiefei Tang („Wywar z Pieprzycy i Głożyny do Drenowania Płuc”). Do wewnętrznego zablokowania z zewnętrznym oddzielaniem użyj Shengmai San („Proszek Wzmacniający Puls”) i Shen Fu Tang (Wywar z Żeńszenia i Tojadu) w połączeniu z Angong Niu Huang Wan („Pigułka Uspokajająca Pałac z Kamieniem Żółciowym Wołu”). Ponadto należy stosować biomedyczne środki interwencji ratunkowej, aby uzyskać jak najlepsze wyniki leczenia.

Podstawowy skład formuły: Shigao (Gypsum fibrosum), Mahuang (Ephedra), Xingren (Semen Armeniacae), Xicha (Camellia sinensis, szczyty liści herbaty), Tinglizi (Lepidium), Dazao (Jujuba), Gancao (Glycyrrhiza); lub Renshen (Ginseng), Maimendong (Ophiopogon), Wuweizi (Schisandra), Fuzi (Aconitum) plus Angong Niu Huang Wan w formule patentowej.

Modyfikacje: W przypadku gorączki, która nie ustępuje, należy dodać Qinghao (Artemisia) i Chaihu (Bupleurum); w przypadku poważnych objawów świszczącego oddechu i duszności należy dodać Qianhu (Peucedanum) i Jiegeng (Platycodon); na odczucie gorąca w klatce piersiowej i brzuchu należy dodać Sheng Dihuang (niepreparowany korzeń Rehmannii); na duszność z osłabieniem należy dodać Huangqi (Astragalus).

Analiza formuły: Wuhu Tang pochodzi z tradycyjnego elementarza medycznego, *Opracowania dotyczące pediatrii (Youke fahui)*, i przede wszystkim leczy silną duszność z gorączką i żółtą wydzieliną lub - według współczesnej terminologii medycznej – zapalenie płuc z dusznością. Lek ten odegrał ważną rolę w leczeniu SARS. Formuła Tingli Dazao Xiefei Tang została po raz pierwszy wspomniana w klasycznym dziele *Niezbędniki ze Złotej Szkatuły (Jingui yaolüe)* i przede wszystkim leczy obrzęk i przepełnienie w Płucach i klatce piersiowej, z trudnościami w zaczerpnięciu oddechu. Te dwie formuły zastosowane razem pozwalają zmniejszyć zablokowanie płuc przez nadmiar Gorąca, Patogeny i Toksyny, które blokują Płuca i powodują duszności nasilające się w pozycji leżącej. Zarówno Shengmai San, jak i Shen Fu Tang są ważnymi formułami, które ratują Yang i leczą syndrom odwrócenia, a Angong Niu Huang Wan tradycyjnie wykazuje dobre wyniki w leczeniu zablokowania Wnętrza z rozproszeniem Powierzchni.

Okres rekonwalescencji

Okres ten zaczyna się około czternastego dnia choroby, a przejawia się opadającą gorączką, osłabieniem i zmęczeniem, potami, osłabionym apetytem, suchością w jamie ustnej i gardle, możliwa jest biegunka lub luźny stolec; język ma ciemnoczerwony kolor, a naloć jest tłusta. Etap ten charakteryzuje się wycofywaniem się patogennych wpływów i osłabieniem Prawidłowego Qi (*zheng qi*) oraz ogólnie zmniejszającą się, lecz utrzymującą się obecnością Wilgoci. Zalecane podejście terapeutyczne polega na wzmocnieniu qi i przywróceniu właściwych mechanizmów obronnych organizmu (*yiqi fuzheng*) oraz odbudowaniu funkcji obiegu Śledziony i rozproszeniu Wilgoci (*jianpi qushi*).

Reprezentatywna formuła: Shashen Maidong Tang (Wywar z Glehnii i Konwalnika) z Shen Ling Baizhu San (Proszek z Żeń-szeniem, Porią i Atraktylodem), zmodyfikowana.

Składniki formuły podstawowej: Beishashen (Glehnia), Maimendong (Ophiopogon), Tianhuafen (Radix Trichosanthis), Yuzhu (Polygonatum odoratum), Sangye (Folium Mori), Dangshen (Codonopsis), Baizhu (Biały Atraktylodes), Baibiandou (Dolichos), Gancao (Glycyrrhiza). Modyfikacje: przy wyraźnej słabości i zmęczeniu należy dodać Taizishen

(Pseudostellaria); przy potach należy dodać Fuxiaomai (Fructus Triticis levis), Wuweizi (Schisandra); na biegunkę należy dodać Sharen (Amomum), Fuling (Poria), Shanyao (Dioscorea).

Analiza formuły: Shashen Maidong Tang wywodzi się ze Szkoły Chorób Epidemicznych z klasycznego tekstu *Systematyczne różnicowanie chorób zakaźnych* i przede wszystkim leczy Suchość, która uszkadza Płuca i Żołądek lub niedobór Płynów Yin w tych układach narządów – typowe stany, które często występują się w późnej fazie choroby gorączkowej. Shen Ling Baizhu San przywraca witalne funkcje Śledziony i Żołądka, korzystnie wpływa na qi Płuc, odbudowuje Śledzionę i rozprasza Wilgoć. Formuła ta jest przeznaczona do leczenia osłabienia Śledziony i ogólnego zmęczenia po długotrwałej chorobie. Chociaż w tej fazie patogenne Qi nie jest już obecne w organizmie, to w następstwie walki między Prawidłowym Qi a patogennym Qi dochodzi do wyczerpania Płynów oraz osłabienia qi Śledziony i Żołądka. Gdy obie formuły są stosowane razem, mogą pomóc Płucom, a także Śledzionie i Żołądkowi wrócić do normalnego funkcjonowania.

5. Najważniejsze zasady przepisywania formuł ziołowych i różnicowania stadiów choroby

Choroby gorączkowe są gorące z natury, a zatem w ich leczeniu przepisuje się głównie zioła zimne i chłodzące. Jak stwierdził Ye Tianshi w *Dyskursie o chorobach epidemicznych*, najlepiej jest przesunąć Gorąco wchodzące do warstwy odżywczej (*ying fen*) w stronę bardziej powierzchniowej warstwy qi (*qi fen*). Środkami leczniczymi, które najlepiej nadają się do tego celu, są Xijiao (róg nosorożca, stosowany dawniej, a obecnie powszechnie zastępowany przez Shuiniujiao, róg bawołu wodnego), Xuanshen (Scrophularia) i Lingyangjiao (róg antylopy). Kiedy choroba penetruje na poziom Krwi (*xue fen*), należy szczególną zająć się o krew, by nie dopuścić do jej uszkodzenia, dlatego najlepiej jest ochłodzić i rozproszyć Gorąco Krwi za pomocą ziół takich jak Sheng Dihuang (niepreparowany korzeń Rehmannii), Mudanpi (Moutan) i Chishao (Radix Paeoniae rubra). Ponadto istnieją różnice w zaleceniach dotyczących leczenia w zależności od stadium choroby. Wczesna faza choroby to patogen na poziomie obronnym *weiqi* i można ją leczyć ostrymi chłodzącymi ziołami napotnymi lub ziołami aromatycznymi, które mają działanie rozpraszające. Dr Deng przestrzegał tej zasady, wybierając zioła takie jak Baidoukou (Fructus Amomi Rotundus), Huoxiang (Agastache), Cangzhu (Czerwony Atractylodes) we wczesnych stadiach leczenia SARS. W pośrednim stadium choroby, charakteryzującym się Gorącem-Wilgocią i zastojem Toksyn blokujących Shaoyang, gdy dynamika qi w osi góra-dół jest zahamowana, Dr Deng używał ziół ostrych, gorzkich i aromatycznych, lub ostrych, gorzkich i osuszających, w celu oczyszczenia i uwolnienia warstwy Shaoyang, drenujących kanały. Aby to osiągnąć, wybierał zioła takie jak Yinchenhao (Artemisia Yinchenhao), Chaihu (Bupleurum), Qinghao (Artemisia), Caoguo (Fructus Tsaoako) w celu zharmonizowania systemu Shaoyang oraz usunięcia Gorąca i otwarcia Membrany Źródłowej. Kiedy Gorąco na poziomie qi (*qi fen*) było nasilone, używał ostrych zimnych ziół by oczyścić qi i usunąć Gorąco, lub gorzkich zimnych ziół, aby usunąć Gorąco,

oczyścić Ogień i pozbyć się Toksyn. Typowymi ziołami z wyboru były Qinghao (Artemisia), Shigao (Gypsum fibosum), Huangqin (Scutellaria) i Banlangen (Radix Isatidis). W fazie ostrej, kiedy dochodzi do zastoju Gorąca i Toksyn, a Qi i Yin zostały zużyte, używał ziół usuwających Gorąco i usuwających Toksyny, a także substancji, które chłodzą i poruszają Krew, aby usunąć Gorąco i poruszyć zastój na poziomie Krwi. Na tym etapie wybierał często takie zioła jak Shuiniujiao (róg bawołu wodnego), Xuanshen (Scrophularia), Sheng Dihuang (niepreparowany korzeń Rehmannii) i Maimendong (Ophiopogon). W przypadku obturacyjnego Gorąca w Płucach oraz Toksyn i Patogenów blokujących Płuca, używał przede wszystkim Xianfang Huoming Yin („Formuła Nieśmiertelnych Utrzymująca Życie”), podając wysokie dawki Jinyinhua (Lonicera) i Huzhang (Polygonum cuspidatum) oprócz ziół, które zmiękczają stwardnienia i rozpuszczają guzki. Jego rozumowanie było takie, że na etapie stanu ostrego choroby, charakteryzującym się silnym stanem zapalnym, Płuca są podatne na zwłóknienia. Dodanie Jinyinhua (Lonicera) i Huzhang (Polygonum Cuspidatum) zapobiega zwłóknieniom w płucach podczas ostrego stadium choroby z gorączką. Na tym etapie choroby dr Deng kładł szczególny nacisk na stosowanie Angong Niu Huang Wan tak wcześnie, jak to możliwe, aby zapobiec przedostawaniu się Patogenów do Osierdza i uszkodzaniu naczyń krwionośnych mózgu. W okresie rekonwalescencji, gdy Prawidłowe Qi jest osłabione, Patogeny są nadal silne, a Płyny mają tendencję do niedoboru, oprócz przepisywania słodkich i zimnych substancji do nawilżania i odżywiania Płynów, dr Deng dodawał wysokie dawki ziół wzmacniających, aby wesprzeć Prawidłowe Qi. Jednym z przykładów jest użycie Wuzhualong (Ipomoea) w ilości do 30 gramów na porcję wywaru. W ten sposób Dr Deng udowodnił kliniczną skuteczność stosowania chińskich ziół w leczeniu SARS. Uważamy, że doświadczenie dr Denga w leczeniu SARS stanowi ważny drogowskaz do stosowaniu ziół w leczeniu COVID-19.

6. Znaczenie wspierania mechanizmów obronnych, wzmacniania Qi i odbudowania Śledziona w okresie rekonwalescencji

Choroba epidemiczna jest uważana za ostrą chorobę Gorąca, a na każdym etapie choroby dochodzi do zużywania Prawdziwego Qi, a także występują oznaki uszkodzenia Śledziona i Żołądka. Dlatego odbudowanie Prawdziwego Qi i przywrócenie prawidłowego trawienia jest niezwykle ważne. Oprócz stosowania ziół wzmacniających, dr Deng podkreślał także znaczenie diety i odżywiania w regenerowaniu Prawdziwego Qi. Szczególnie zalecał spożywanie słodkich i łagodnych w smaku potraw, takich jak congee [kleik ryżowy] z Baihe (cebulką lili) i Gouqizi (owocami kolcowoju chińskiego), lub congee z Shanyao (korzeniem jamu) i Chixiaodou (fasolą Adzuki). Przestrzegał pacjentów, aby unikali przejadania się i spożywania alkoholu, a także odradzał spożywanie tłustych i smażonych potraw. Ponadto podkreślał potrzebę umiarkowanych ćwiczeń oraz odpowiedniej ilości snu i odpoczynku. Wszystkie te wskazówki dotyczące diety i stylu życia pomogły pacjentom dotkniętym chorobą osiągnąć całkowite wyleczenie z SARS.

7. Dyskusja

Choroba gorączkowa jest ostrą chorobą Gorąca, która zwykle różni się od wzorców uszkodzeń spowodowanych przez Zimno (*shanghan*) i zwykłych chorób wewnętrznych. Ma tendencję do rozwijania się według własnego wzorca, badanego przez lekarzy medycyny chińskiej w dawnych czasach, aby móc zapobiegać katastrofalnemu rozwojowi epidemii. Ponadto założenia Szkoły Chorób Epiemicznych dają nam dzisiaj teoretyczne podstawy do oceny i leczenia chorób zakaźnych. Czołowy autorytet swoich czasów w dziedzinie medycyny chińskiej, dr Deng Tietao, opracował unikalną interpretację metodologii Szkoły Chorób Epidemicznych na podstawie własnych doświadczeń klinicznych. Zwracał uwagę na sezonowe wpływy klimatyczne, a także naturę samego patogenu, i podkreślał wagę wydalania Patogenów zamiast zabijania drobnoustrojów. Kierował się mądrością klasycznej medycyny, ale nie odrzucał nowoczesnych koncepcji. W swojej strategii uwzględniał wpływy czynnika czasu i środowiska geograficznego, a także indywidualną konstytucję pacjentów, a ponadto wykazywał niespotykaną elastyczność w konstruowaniu precyzyjnych diagnoz różnicowych. Podczas epidemii SARS w 2003 r. dowiódł wyjątkowych zalet leczenia, które medycyna chińska ma do zaoferowania w kontekście klinicznym. COVID-19 jest wysoce zakaźną chorobą, która może wyrządzić wielkie szkody, ale korzystając z doświadczenia klasycznej medycyny chińskiej, a także precedensów leczenia przez dra Denga, można za pomocą medycyny chińskiej w znacznym stopniu przyczynić się do skutecznego leczenia tej choroby w ramach zintegrowanego podejścia terapeutycznego, a także do przeciwdziałania przyszłym pandemiom.

Z języka angielskiego tłumaczyli Marek Kalmus i Agnieszka Krzemińska

31 marca – 1 kwietnia 2020